

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Петина Валентинова Вичева

област на висше образование 2. Хуманитарни науки

професионално направление 2.1 Филология, научна специалност (Общо и сравнително езикознание вкл. Приложна лингвистика) за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ в професионално направление: 1.3. Педагогика на обучението по...
Научна специалност: Методика на обучението по съвременни езици (английски език)

С кандидат Ваня Кацарска

дисертационен труд на тема „Разработване на програма по авиационен английски език с цел повишаване на комуникативните компетентности на военни пилоти и ръководители на въздушно движение“

Представеният за рецензиране дисертационен труд е с оригинално заглавие DESIGNING A COMMUNICATIVE COMPETENCE-FOCUSED SYLLABUS FOR AN AERONAUTICAL ENGLISH MODULE FOR MILITARY PILOTS AND AIR TRAFFIC CONTROLLERS, общ обем от 238 страници и съдържа 4 глави – увод, теоретични основи на изследването, емпирично изследване и резултати, заключение, списък с научните и научно-приложни приноси. Приложен е референтен списък на използваната литература с 160 заглавия, дескрипторите на ИКАО за владеене на английски език, 4 анкети, списък с извадки от въпросите със свободен отговор на анкетите и 4 учебни програми.

1. Значимост на изследвания проблем в научно и научно-приложно отношение.

Темата на дисертационния труд може да се определи като константно актуална, поради факта, че обекта на изследване е авиационният английски език, чиято употреба е свързана както със постигането на успешност при осъществяване на професионална комуникация, така и с безопасност на полетите във въздушното пространство. В настоящите условия тя се оказва императивно актуална, предвид нарастващите изисквания спрямо компетентностите на военни пилоти и ръководители на въздушно движение при предстоящо въвеждане на нова техника и оборудване. Тематичната насоченост пряко кореспондира с Референтната рамка на Съвета на Европа за

компетентности, което още веднъж показва правилната посока на научните търсения на дисертантката по отношение на значимост и актуалност на дисертационният труд. В тази връзка, разгръщайки научните си търсения, авторката подчертава процесите на глобализация в авиацията, като умело извежда най-важната взаимовръзка, а именно факта, че ефективната комуникация в авиацията е важен елемент от сигурността и безопасността на полетите. Настоящият дисертационен труд предлага актуално решение за разработване на програма по авиационен английски език в съвременен образователен контекст, базирано на интердисциплинарност, конвертируемост и динамичност. Разработеният инструментариум в дисертацията е многокомпонентен и се базира на съвременни концепции. Необходимо е да подчертаем, че разработените комуникационни модели са особено актуални, защото осигуряването на безопасност не носи добавена лингвистична стойност, а стои в основата им.

2. Точно формулирани цели и задачи на дисертацията

Целта на изследването е експлицитно изразена, резонно са изведени подцели, изследователски задачи и въпроси. Обектът, предметът и основната теза на изследването са дефинирани коректно. Водещата цел изследването е да се създаде проект на учебна програма по авиационен английски език за курсанти със специализация „летец-пилот“ и „ръководител полети“ чрез изследване на комуникативните им компетентности, необходими за безопасна и ефективна комуникация на авиационен английски език. Във връзка с основната цел и подцели са формулирани точно и ясно шестте изследователски задачи: да се направи преглед и критичен анализ на литературни източници по темата и на нормативните документи, свързани с принципи, понятия, компоненти и състояние на авиационния английски; да се анализира мнението на представители на различните заинтересовани страни по отношение на езиковите потребности на военни пилоти и ръководители на полети; да се формулират учебните цели, задачи и очакваните резултати от обучението по новата учебна програма; да се уточни специфичното съдържание (темите и словесните действия) на учебната програма; да се предложат подходящи видове задачи, препоръчителни за включване в учебните часове; да се пилотира учебната програма в реална академична среда, за да се оцени нейното качество и ефективност. следва да отбележим, че в резултат на задълбочения изследователски труд на авторката, поставената цел и задачи са изпълнени.

3. Степен на познаване на състоянието на проблема и съответствие на използваната литература.

Авторката задълбочено изследва научния проблем и умело използва научния апарат в изследваната област. Логичността на изложението, подчертаването на свързаните със задачите на дисертацията мнения и теории е показател за научния потенциал на докторантката и високо ниво на теоретично мислене. Експерименталното изследване е описано прецизно, интерпретацията на резултатите е задълбочена и компетентна и подчертават способността на авторката да извлича, интерпретира и обобщава информация. Следва да се подчертае добре подготвеното и осъществено на

високо равнище емпирично изследване като подбор и конструиране на комплекта от изследователски инструментариум, както и коректната статистическа обработка на данните. Изводите са основателни и убедителни, като се подлагат на верификация в различни формати и контексти.

4. Коректност при цитирането на представителен брой автори.

Дисертационният труд отговаря на изискванията за цитиране на източниците.

5. Наличие на обоснован и разработен теоретичен модел на изследването

За да се осигури здрава основа за дисертационното емпирично изследване и добра обосновка на изследователските въпроси, е направен обширен преглед на литературата. Втора глава е разделена на три основни раздела. Първият разглежда английския език като *lingua franca* в авиацията. Като показва умения за задълбочен анализ, авторката разграничава авиационен английски и аеронавигационен английски език и доказва, че авиационният английски език е част от английски език за специфични цели (АСЦ), но със своите отличителни характеристики. Анализирани са авиационният английски език, който включва стандартната радиотелефонна фразеология и оперативен английски език (*plain English*). В този раздел от особено значение е прегледът на литературата, който включва важните авиационни документи, които налагат стандартите за владеене на език за пилоти и ръководители на полети както в гражданската, така и във военната авиация. Вторият раздел на тази глава се занимава с комуникативната компетентност - концепция, компоненти и модели. Разглежда се и ролята на националната, професионалната и организационната култура в контекста на авиацията; подчертава се значението на интерактивната компетентност в аеронавигационния английски език и се изследват възможностите за интегриране на език и съдържание в процеса на преподаване. Третият раздел прави кратък преглед и анализ на теорията за учебните програми – дефиниция, видове, както и различни подходи при разработването на учебни програми. Обсъждат се накратко три учебни програми по авиационен английски език от чуждестранни университети, като изводите доказват още веднъж необходимостта от разработването на конкретна програма, чиято основна цел е повишаване компетентността на целевата група. Прегледът на литературата свързана с изследвания проблем е задълбочен и обуславя неговия теоретичен модел. Експерименталните инструменти отговарят на поставените задачи. Конструиран е и обоснован теоретичен модел на програма по аеронавигационен английски език, ориентирана към повишаване на комуникативните компетентности на военни пилоти и ръководители на въздушно движение. Литературният преглед е изчерпателен и е обвързан с експерименталния инструментариум на изследването.

6. Съответствие на избраната методология и методика на изследване с поставената цел и задачи на дисертационния труд.

Изследването се основава главно на методи като: анализ и синтез, абстракция и обобщение. За постигане на поставените научно-изследователски цели и задачи авторката използва голям набор от изследователски подходи и методи. Умело се съчетават количествени и качествени методи на изследване. Трябва да подчертаем, че освен проучването и анализа на научната литература по темата е направен анализ на добрите практики от световен мащаб през призмата на програми в сродни институции. Използването на различни подходи и представянето на направения анализ на емпиричните данни посредством статически данни, модели, показват задълбоченост на изследването и подчертават собствения принос на дисертантката. Използването на проучване е направено сред обучаемите и преподавателите с цел да се изследва валидността и адекватността на новата учебна програма и да се получат надеждни отзиви от респондентите. Авторката представя аргументи в полза на избора си и прави адекватни изводи в съответствие с потребностите на обучаемите.

7. Наличие на собствен принос при събирането и анализирането на емпиричните данни.

Считам, че събирането и анализирането на емпирични данни е извършено лично от авторката. Използването на различни подходи и представянето на направения анализ на емпиричните данни посредством статически данни, графики, таблици и модели, показват задълбоченост на изследването и подчертават собствения принос на дисертантката.

8. Описание на приносите:

8.1. Кратка характеристика на естеството и оценка на достоверността на материала, върху който се градят приносите на дисертационния труд.

Считам, че декларираните от дисертантката приноси в дисертационния труд са резултат на самостоятелен труд. Това проличава от публикациите на авторката, които отразяват проблемите в областта на темата на дисертационния труд. Очевидно е, че наличието на професионален опит е в основата на собствения принос при събирането и анализа на емпиричните данни. Дисертационният труд е наситен с богата информация от гледна точка на направените изследвания.

8.2. Описание на приносите на кандидата и класифицирането им.

Научни:

Обогатена е теорията в областта на преподаването на английски език за специфични цели като е определено мястото и значимостта на аеронавигационен английски език в обучението на военни пилоти и ръководители на полети.

Научно-приложни:

Идентифицирана е силна взаимовръзка между четири ключови компетентности – лингвистична, интерактивна, професионална и интеркултурна - в обучението по

аеронавигационен език за военни пилоти и ръководители на полети. Разглежда се процеса (и това е по-важно от самия продукт) за разработване на учебна програма по аеронавигационен английски език за военни пилоти и ръководители на полети от неговата първоначална концепция до осъществяването му в практика.

Практико-приложни приноси:

Предложен е процес на усъвършенстване на обучението по аеронавигационен език за военни пилоти и ръководители на полети чрез въвеждане на учебна програма, която съчетава комуникативния подход, компетентностно-ориентирания подход и културологичните особености на общуването. Показана е важноста на съчетанието от стандартна радиотелефонна комуникация и оперативен английски език (plain English) в обучението на военни пилоти и ръководители на полети. Предложени са теми, които отговарят на потребностите на начинаещи военни пилоти и ръководители на полети, на нивото им на професионална експертиза и са мотивиращи. Включено е развитието на уменията четене в учебната програма за военни пилоти и ръководители на полети (литературният обзор посочва само слушане и говорене). Предложени са интерактивни типове задачи за обучение по аеронавигационен език за военни пилоти и ръководители на полети, създадени въз основа на автентични професионални задачи.

8.3. Оценка на степента на лично участие на дисертанта в приносите.

Дисертационният труд показва уменията на дисертантката за анализ въз основата на теоретични познания. В хода на изследването са използвани количествени методи – 4 анкети. Посредством тези количествени методи се отчита съответствието на разработената програма на нуждите на обучаемите. В изследването се използват и качествени методи - изследвани са вече разработени програми в сродни международни институции. Направено е статистическо представяне на данните. Използван е разнообразен инструментариум с цел да се установи истинността на формулираните хипотези от различни гледни точки, което говори за добра изследователска култура. Получените емпирични резултати са интерпретирани подробно и са направени съответните изводи.

9. Оценка на съответствието на автореферата с основните положения и приносите на дисертационния труд.

Представеният автореферат в обем от 60 страници е добре структуриран и отговаря на изискванията за обем. Той отразява не само основните резултати, получени от дисертационното изследване, но дава представа и за детайли от него.

10. Въздействия на дисертационния труд върху външната среда.

В материалите по защитата са представени 5 броя публикации, от които: научни статии – 3 бр. и 2 глави в международни журналы.

11. Лични качества на автора (ако рецензентът го познава).

Познавам Ваня Кацарска като един отличен професионалист и добър колега. Представеният дисертационен труд доказва моите впечатления и показва насоченост и устойчивост на професионалната ѝ реализация, както и развитие по посока на задълбоченост на научните търсения.

12. Мнения, препоръки и бележки.

Считам, че дисертационният труд има завършен вид и отговаря на всички изисквания. Не биха могли да се открият твърде слаби страни. Докторант Ваня Кацарска трябва да продължи бъдещите си изследвания и научно-приложна дейност в областта на авиационния език за специални цели.

Заклучение:

Предложеният дисертационен труд притежава редица достойнства и отговаря на изискванията за завършено и компетентно изследване. Направените изводи са съдържателни и коректни, с подчертана научна и практическа стойност. Смятам, че дисертационният труд отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав и Правилника за неговото прилагане за присъждане на образователната и научна степен „доктор“.

Давам **положителна** оценка на дисертационния труд на тема: „Разработване на програма по авиационен английски език с цел повишаване на комуникативните компетентности на военни пилоти и ръководители на въздушно движение“, представен от Ваня Кацарска и подкрепям да ѝ бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление: 1.3. Педагогика на обучението по... Научна специалност: Методика на обучението по съвременни езици (английски език)

03. 04. 2023г.

Изготвил рецензията:

доц. д-р Петина Валентинова Вичева